МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное учреждение
высшего профессионального образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"
Отделение татарской филологии и культуры имени Габдуллы Тукая

УТВЕРЖДАЮ
Проректор
по образовательной деятельности КФУ
Проф. Таюрский Д.А.
_____
"___"_____20___ г.

Программа дисциплины

Лексикология современного татарского языка Б3.Б.2.1

Направление подготовки: 032700.62 - Филология
Профиль подготовки: Прикладная филология (Татарский язык и литература, информационные технологии)
Квалификация выпускника: бакалавр
Форма обучения: очное
Язык обучения: русский

Автор(ы):
Галиуллина Г.Р.
Рецензент(ы):
Хадиева Г.К.

СОГЛАСОВАНО:
Заведующий(ая) кафедрой: Галиуллина Г. Р.
Протокол заседания кафедры No ___ от "____" _____ 201__г
Учебно-методическая комиссия Института филологии и межкультурной коммуникации (отделение татарской филологии и культуры имени Габдуллы Тукая):
Протокол заседания УМК No ____ от "____" _____ 201__г

Регистрационный No

Казань
2016

Содержание

1. Цели освоения дисциплины
2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы
3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля
4. Структура и содержание дисциплины/ модуля
5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения
6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов
7. Литература
8. Интернет-ресурсы
9. Материально-техническое обеспечение дисциплины/модуля согласно утвержденному учебному плану

Программу дисциплины разработал(а)(и) заведующий кафедрой, д.н. (доцент) Галиуллина Г.Р. кафедра татарского языкознания отделение татарской филологии и культуры им.Г.Тукая , Gulshat.Galiullina@kpfu.ru

1. Цели освоения дисциплины

Целями освоения дисциплины (модуля) Лексикология современного татарского языка являются изучить лексической системы татарского языка, научить студентов-филологов теоретическому осмыслению языковых явлений и разбору основных единиц татарского языка в рамках структурно-семантической концепции.

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы высшего профессионального образования

Данная учебная дисциплина включена в раздел " Б3.Б.2 Профессиональный" основной образовательной программы 032700.62 Филология и относится к базовой (общепрофессиональной) части. Осваивается на 1 курсе, 1 семестр.

Данная учебная дисциплина входит в раздел "Б.3. Б.2.1. Профессиональный цикл. Базовая часть" ФГОС по направлению подготовки ВПО 032700- "Филология". Модуль "Отечественная филология"; Модуль "Преподавание филологических дисциплин".

Для освоения данной дисциплины необходимы знания, полученные в результате обучения в средней общеобразовательной школе, в частности, студенты должны иметь общие представления о лексико-семантической системе языка, о генетических пластах лексики, об основных типах словарях, о фразеологическом фонде языка; а также знания, параллельно полученные при освоении курсов "Введение в языкознание" и "Введение в теорию коммуникации".

Курс "Лексикология современного татарского языка" является основой для дальнейшего освоения курсов "Морфология современного татарского языка", "Синтаксис современного татарского языка", "Татарская диалектология", "Словообразование современного татарского языка", "Стилистика и культура речи", "История татарского языка", что позволяет студенту получить базовые профессиональные знания по татарскому языку в целом.

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

В результате освоения дисциплины формируются следующие компетенции:

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК-1 (общекультурные компетенции)	владение культурой мышления; способность к восприятию, анализу, обобщению информации, постановке цели и выбору путей ее достижения (ОК-1)
ОК-4 (общекультурные компетенции)	способность принимать организационно-управленческие решения в нестандартных ситуациях и готовность нести за них ответственность
ПК-1 (профессиональные компетенции)	способность демонстрировать знание основных положений и концепций в области теории и истории основного изучаемого языка, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста, представление об истории, современном состоянии и перспективах развития филологии
ПК-2 (профессиональные компетенции)	владение базовыми навыками сбора и анализа языковых и литературных фактов с использованием традиционных методов и современных информационных технологий

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ПК-5 (профессиональные компетенции)	способность применять полученные знания в области теории и истории основного изучаемого языка и литературы, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста в собственной научно-исследовательской деятельности

В результате освоения дисциплины студент:

1. должен знать:

основные проблемы теоретической лексикологии и лексико-семантических особенностей татарского языка;

2. должен уметь:

применять полученные знания в области лексикологии в научно-исследовательской и других видах деятельности;

3. должен владеть:

основными методами изучения лексических значений в лексикологии; практическими навыками лексико-семантического и генетического анализа.

В результате освоения дисциплины студент должен:

Знать:

основные проблемы теоретической лексикологии и лексико-семантических особенностей татарского языка;

Уметь:

применять полученные знания в области лексикологии в научно-исследовательской и других видах деятельности;

Владеть

основными методами изучения лексических значений в лексикологии; практическими навыками лексико-семантического и генетического анализа.

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

Общая трудоемкость дисциплины составляет 3 зачетных(ые) единиц(ы) 108 часа(ов).

Форма промежуточного контроля дисциплины экзамен в 1 семестре.

Суммарно по дисциплине можно получить 100 баллов, из них текущая работа оценивается в 50 баллов, итоговая форма контроля - в 50 баллов. Минимальное количество для допуска к зачету 28 баллов.

86 баллов и более - "отлично" (отл.);

71-85 баллов - "хорошо" (хор.);

55-70 баллов - "удовлетворительно" (удов.);

54 балла и менее - "неудовлетворительно" (неуд.).

4.1 Структура и содержание аудиторной работы по дисциплине/ модулю

Тематический план дисциплины/модуля

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
1.	Тема 1. Введение	1	1	2	5	0	коллоквиум
2.	Тема 2. Семасиология	1	2-5	2	5	0	тестирование
3.	Тема 3. Генетическая характеристика татарской лексики	1	6-9	2	5	0	коллоквиум
4.	Тема 4. Системные связи слов, определяемые характером функционирования	1	10-13	2	5	0	контрольная работа
5.	Тема 5. Фразеология	1	14	2	5	0	устный опрос
6.	Тема 6. Ономастика и этимология.	1	15-16	4	5	0	устный опрос
7.	Тема 7. Лексикография	1	17-18	4	6	0	контрольная работа
.	Тема . Итоговая форма контроля	1		0	0	0	экзамен
	Итого			18	36	0	

4.2 Содержание дисциплины

Тема 1. Введение

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Лингвистиканың бер тармагы буларак лексикология, аны өстөп максаты һәм бурычлары. Лексикология фәненең төп төшенчәләре һәм карала торган төп проблемалар. Лексикология фәненең башка фәннәр белән бәйләнеше. Татар лексикологиясенең барлыкка килүе һәм үсеше, фәнни юнәлешләре, өйрәнелү тарихы.

практическое занятие (5 часа(ов)):

Лексикология фәненең төп юнәлешләре: тасвирлама лексикология, тарихи лексикология, чагыштырма лексикология. Лексикологиянең төп тармаклары: семасиология, ономасиология, фразеология ? тотрыклы сүзтезмәләрне; этимология, лексикография, ономастика. Лексика һәм лексикология.

Тема 2. Семасиология

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Төп лексик берәмлек буларак сүз. Сүзнең төп үзенчәлекләре. Сүз һәм фонема, сүз һәм сүзтезмә. Сүз һәм төшенчә. Сүздә парадигматик, синтагматик, эпидигматик мөнәсәбәтләр. Денотат, сигнификат, коннотат. Сүзнең лексик һәм грамматик мәгънәсе. Лексик мәгънә структурасы. Лексик мәгънә типлары. Лексик-семантик кыр. Татар телендә полисемия күренеше Сүз мәгънәсенең үсеше. Номинатив мәгънә. Лексик мәгънә киңәю һәм тараю күренешләре. Моносемантик һәм полисемантик сүзләр. Күп мәгънәле сүзнең мәгънә структурасы. Семантик чылбыр. Күп мәгънәле сүз типлары. Метафора, аның төрләре: номинатив метафора, поэтик метафора, индивидуаль метафора. Метонимия, аның нигезендә булган бәйләнешләр: әйбер һәм аның материалы, процесс һәм аның нәтиҗәсе, эш, аның урыны,форма һәм аның эчтәлеге, автор һәм ул иҗат иткән әйбер, әсәр, пространстводагы уртаклык, әйбер һәм аның эшләнү урыны. Синекдоха, аның төрләре: мәгънә киңәю, мәгънә тараю.Функция буенча күчеш. Полисемантик сүзләрнең сөйләмдә функциональ-стилистик вазифалары

практическое занятие (5 часа(ов)):

Синонимнар турында төшенчә. Синонимнарның татар тел белемендә өйрәнелү торышы (Ш.Ханбикова, Ф. Сафиуллина, Г. Саттаров һ.б.). Синонимик рәт, доминанта сүз төшенчәләре. Синонимнарның барлыкка килүе. Синонимнарның дифференциаль-семантик билгеләре. Тел һәм окказиональ синонимнар. Синонимнарның төрләре: идеографик, абсолют, стилистик, эмоциональ-экспрессив синонимнар. Фразеологик синонимнар. Синонимия һәм полисемия. Синонимнарның функциональ-стилистик вазифасы. Синонимнар сүзлекләре. Татар телендә антонимнар Телдә антонимия күренеш, аның барлыкка килүе һәм табигате. Антонимия һәм полисемия. Антонимия һәм синонимия. Мәгънә үзлекләренә карап антонимнарның төрләре. Тел антонимнары һәм контекстуаль антонимнар. Антитеза, оксюморон. Антонимнарның функциональ-стилистик вазифасы. Антонимнар сүзлеге. Татар телендә омонимия күренеше. Лексик омонимнар турында төшенчә. Мәсьәләнең татар тел белемендә өйрәнелеше (Абдуллина Р., Хакимҗанов Ф. һ.б.) Омонимнарның барлыкка килү юллары. Омонимнарың лексик-семантик, грамматик мәгънәләре. Омонимнарның ясалышлары ягыннан төрләре: төп һәм ясалма омонимнар. Лексик-семантик һәм грамматик мәгънәләре ягыннан төрләре: лексик, лексик-грамматик, грамматик омонимнар. Әйтелеш-язылышлары ягыннан төрләре: саф лексик омонимнар, омофон, омоформа, омограф. Омонимия һәм полисемия. Паронимнар. Омонимнарның функциональ-стилистик вазифасы. Омонимнар сүзлеге.

Тема 3. Генетическая характеристика татарской лексики

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Татар теле лексикасына генетик характеристика. Генетическая характеристика татарской лексики: генетик фонд һәм контактлар юлы белән барлыкка килгән лексикага билгеләмә. Саф төрки чыгышлы сүзләр төшенчәсенә аңлатма, аның гомумтөрки лексикага мөнәсәбәте. Төрки телләрнең фонетик-морфологик, лексик-семантик үзенчәлекләре. Борынгы төрки сүзләрнең хәзерге татар телендә кулланылыш үзенчәлекләре. Борынгы төрки сүзлек, аның нигезендә хәзерге татар теле лексикасына кыскача күзәтү. Төрки чыгышлы сүзләрдә борынгы дөнья картинасы. Хәзерге татар телендә алынма лексика. Алынма лексика төшенчәсенә билгеләмә. Татар теленә башка телләрдән сүзләр алынуның лингвистик һәм иҗтимагый-тарихи алшартлары. Төрки-татар телендә борынгы алынмалар: кытай, санскрит, скиф, монгол, фин-угор чыгышлы сүзләр. Алынма лексиканының татар тел белемендә өйрәнелүе (Ә. Ахунҗанов, И. Әүхәдиев, М. Мәхмүтов, Җ. Зәйнуллин, Э. Федорова һ.б.).

практическое занятие (5 часа(ов)):

Татар телендә гарәп һәм фарсы алынмалары Татар телендә гарәби һәм фарсы чыгышлы сүзләр, аларның үтеп керү юллары һәм сәбәпләре. Гарәп алынмаларының үтеп керү этаплары. Ислам диненең гарәп алынмаларын кабул итүдәге роле. Фарсы сүзләренең төп үтеп керү юллары һәм сәбәпләре. XX гасырга кадәр әлеге төр алынмаларының кабул ителү үзенчәлекләре. XX йөздә гарәп һәм фарсы алынмаларының кулланылыш үзенчәлекләре. XX гасыр ахырында бу төр алынмаларының татр теленә кабат кайту һәм кулланылыш даирәсе киңәю. Гарәп-фарсы алынмаларының тематик төркемнәре. Фонетик һәм грамматик билгеләре. Үзләштерү процессында барлыкка килгән грамматик, фонетик һәм семантик үзгәрешләр. Хәзерге татар телендә рус һәм рус теле аша башка телләрдән кергән лексика Татар телендә рус һәм Европа телләреннән кергән алынмалар. Тулысынча үзләштерелгән лексика, варваризмнар һәм экзотизмнар. Татар тел белемендә рус һәм Европа алынмаларының өйрәнелүе (Ә. Ахунҗанов, Н. Максимов, М. Хайруллин, Е. Абдуллин һ.б.). Рус (славян) алынмаларының үтеп керү чорлары: IX-XVI гг., XVIII гасырга кадәрге чор, XVIII-XX гасыр башы, XX гасыр, XX гасыр ахырыннан бүгенгәчә чор. Рус алынмаларының тематик төркемнәре. Фонетик, морфологик һәм лексик үзләштерү. Рус һәм Европа телләреннән кергән сүзләрнең бер өлеше (кулланылу тарихы зур булганнары) яраклашу, XX гасырда үзгәрешсез үтеп керү. Европа алынмаларының, рус теле аша керү сәбәпле, рус теленең закончалыкларына буйсынган хәлдә үтеп керүе. Татар телендә халыкара лексика. Калькалаштыру күренеше Халыкара сүзләрнең татар телендә кулланылышы. Халыкара лексиканың типологик, генетик һәм тематик яссылыкта характерлау. Татар телендә калькалаштыру күренеше, калькаларның төрләре: 1) семантик калькалар; 2) структур-семантик калькалар: а) тулы калька - сүз тулысынча тәрҗемә ителә; б) ярымкалька - чит телдәге кушма сүзнең бер өлеше генә калькалаштырыла. Татар тел белемендә калькаларны өйрәнү (Г. Ибраһимов, Г. Алпаров, Ш. Рамазанов, Җ. Бәдыйгый, Г. Камай, М. Корбангалиев, Ф. Фасиев, Ә. Ахунҗанов, М. Зәкиев, Л. Бәйрәмова, Р. Юсупов, Н. Максимов хезмәтләре). Татар телендә пуризм хәрәкәте. XX гасыр ахырында һәм бүгенге көндә татар теле лексикасы үзгәрүнең төп тенденцияләре.

Тема 4. Системные связи слов, определяемые характером функционирования

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Татар теле лексикасында чикле һәм ирекле кулланылыштагы сүзләр. Гомумкулланылыш сүзләре, аларның татар халкы арасында ирекле кулланылышы (аңлаешлы булуы). Территориаль яисә иҗтимагый яктан чикле сүзләр: диалекталь лексика, профессиональ лексика, жаргон һәм арго сүзләр. Чикле кулланылыштагы сүзләрнең функциональ-стилистик вазифалары. Диалекталь лексика төрләре: фонетик диалектизмнар, семантик диалектизмнар, морфологик диалектизмнар, алынма диалектизмнар, этнографик диалектизмнар. Профессиональ лексиканың барлыкка килүе һәм хәзерге көндә үсеш-үзгәреше, аның баю юллары. Жаргон һәм арго сүзләрнең төрләре: киң катлам кешеләр телендә кулланыла торган; тар, ябык коллективларда башкаларга аңлашылмаслык итеп, конспирация максатыннан кулланыла торган сүзләр. Сленг төшенчәсе.

практическое занятие (5 часа(ов)):

Хәзерге татар телендә төрле стильләрдә кулланыла торган сүзләр Татар теле лексикасының стилистик яктан аерымлануы. Стиль төшенчәсе. Татар теленең язма һәм сөйләмә формалары, аларга хас үзенчәлекәр. Татар теленең стилистик системасы. Нейтраль һәм стилистик бизәкле сүзләр. Сөйләмә телнең состав өлешләре: көнкүреш сүзләре, гади сөйләм сүзләре. Көнкүреш теле ? көндәлек аралашуда кулланыла торган әйбер, күренеш, процесс атамалары. Кулланылыш дәрәҗәсе ягыннан татар теленең сүзлек составы Гади сөйләм теле - әдәби тел нормаларына буйсынмаган, сөйләмгә эмоциональ-экспрессив төсмер бирә торган, башлыча тупас, төксе формада кулланыла торган сүзләр, формалар. Гади сөйләм сүзләренең төрләре: семантик гади сөйләм элементлары, фонетик гади сөйләм элементлары, вульгаризмнар. Стильара лексиканың үзенчәлеге. Китап теле лексикасы, аның семантик һәм сүзьясалыш үзенчәлекләре. Терминологик лексика, аның моносемантик характеры. Татар терминологиясенең үсеш тенденцияләре. Телнең экспрессив функциясе һәм эмоциональ-экспрессив сүзләр. Сүздә экспрессив коннотацияләр чагылу юллары. Сүзлек составының стилистик дифференциациясе һәм лингвистик прагматика. Телнең актив һәм пассив составы турында төшенчә. Телнең сүзлек составы үзгәрү юллары: искергән сүзләр төшеп калу; сүзнең искергәч берәр мәгънәсе төшеп калу; сүзнең яңа мәгънә алуы; яңа сүзләр барлыкка килү. Пассив лексика төрләре: искергән сүзләр һәм яңа сүзләр. Искергән сүзләрне архаиклашу дәрәҗәсенә карап 3 төркемгә бүлү: кулланылыштан күптән төшеп калган һәм бүгенге көндә онытылган сүзләр; телдән күптән түгел төшеп калган сүзләр; аерым лексик берәмлек буларак кулланылмасалар да, парлы сүзләр, фразеологик берәмлекләр составында очрый торган сүзләр. Искергән сүзләрнең төрләре: тарихи сүзләр, архаизмнар. Тарихи сүзләр пассивлашуның төп этаплары, тематик төркемнәре. Архаизмнарның типлары: семантик архаизмнар, саф лексик, лексик-морфологик, лексик-фонетик архаизмнар. Неологизмнарның төрләре: гомумтел неологизмнары һәм окказиональ неологизмнар. Неологизмнарның барлыкка килү юллары. Пассив лексиканың функциональ-стилистик вазифасы.

Тема 5. Фразеология

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Фразеология фәне, аның өйрәнү объекты. Татар тел белемендә фразеология тармагының өйрәнелүе, фразеологик сүзлекләр. Ирекле һәм тотрыклы сүзтезмәләр, аларның төп үзенчәлекләре. Идиома һәм фразеологизм терминнары. Тотрыклы сүзтезмәгә билгеләмә. Компонентлар мәгънәсе суммасы белән фразеологик әйтелмә мәгънәсе арасындагы бәйләнеш.

практическое занятие (5 часа(ов)):

Фразеологизмнарның структурасы һәм составы. Фразеологизмнарның лексик-грамматик типлары: фигыль фразеологик әйтелмәләр, субстантив (исемле) фразеологик әйтелмәләр, адъектив фразеологик әйтелмәләр, адвербиаль фразеологик әйтелмәләр. Фразеологизмнарның төрләре: фразеологик ныгыма; фразеологик берәмлекләр (бөтен); фразеологик тезмәләр. Фразеологик тәгъбирләр (Н.М.Шанский төркемләвендә). Тотрыклы сүзтезмәләрнең күпмәгънәле булуы. Фразеологизмнарның синонимлыгы.. Омоним һәм антоним фразеологизмнарның стилистик кулланылышы.

Тема 6. Ономастика и этимология.

лекционное занятие (4 часа(ов)):

Ономастика фәне, аның өйрәнү объекты, бурычлары. Ономастиканың төп тармаклары: антропонимика, топонимика, зоонимика, космонимика, теонимика, эргонимика. Татар ономастикасы фәнен үсешенең төп этаплары. Казан ономастика мәктәбе, төп тармаклар буенча эшләүче галимнәр. Апеллятив һәм ономастик берәмлекләренең үзара бәйләнеше. Ялгызлык исемнәре бирелүнең төп мотивлары.

практическое занятие (5 часа(ов)):

Этимология фәне, аның өйрәнү объекты турында төшенчә. Этимологик анализ объектлары. Мотивлаштыручы сүз, мотивлашкан сүз төшенчәләре. Этимон, аның үзенчәлекләре. Этимологик анализның төп принциплары: фонетик принцип, сүз ясалышы принцибы, семантик принцип. Халык этимологиясе, аның нигезен тәшкил иткән төп үзенчәлекләр. Деэтимологизация күренеше. Төрки телләренң һәм татар теленең этимологик сүзлеге (Вамбери, М. Расянен, Дж. Клоссон, Севортян, Р. Әхмәтьянов һ.б.).

Тема 7. Лексикография

лекционное занятие (4 часа(ов)):

Лексикография фәне, аның өйрәнү объекты, бурычлары. Гамәли һәм теоретик лексикография, аларның функцияләре. Татар лексикографиясенең формалашуы һәм үсеше. Сүзлекләрнең типлары: энциклопедик һәм филологик сүзлекләр, аларның төзелү принциплары. Энциклопедик сүзлекләрнең 2 төре: 1) универсаль (җәмгыять тормышы һәм фәннең төрле тармакларыннан системага салынган мәгълүматлар) һәм 2) махсус (фәннең аерым тармагы турында системага салынган мәгълүматлар).

практическое занятие (6 часа(ов)):

Филологик сүзлекләрнең төрләре: 1) тәрҗемәи (сүзнең мәгънәсе башка телдәге сүз белән бирелә), 2) бер тел сүзлекләре. Бер тел сүзлекләре максаты, эчтәлегенә карап берничә төргә аерылалар: 1) аңлатмалы сүзлекләрдә сүзнең мәгънәсе, кулланылышы, грамматик һәм фонетик, стилистик үзенчәлекләре күрсәтелә; 2) алынмалар сүзлеге теге яки бу телгә икенче телдән кереп урнашкан сүзләрне туплый; 3) синонимнар сүзлегендә телнең синонимик байлыгы бирелә; 4) этимологик сүзлекләрдә сүзнең этимоны ачыклана; 5) диалектологик сүзлекләрдә телнең аерым шивәләрендә кулланылган сүзләр туплана, әдәби телдәге варианты бирелә; 6) фразеологик сүзлекләр телдә кулланылышта йөри торган тотрыклы әйтелмәләрне туплый, мәгънәләрен бирә; 7) орфографик сүзлекләрдә телдәге сүзләрнең дөрес языльшы күрсәтелә; 8) Терминнар сүзлегендә телдә кулланыла торган терминнарга аңлатма бирелә; 9) ономастик сүзлекләрдә, максатына карап, төрле ялгызлык исемнәре, аларның мәгънәләре, килеп чыгышлары күрсәтелә. Төрки-татар лексикографиясе тарихына кыскача күзәтү.

4.3 Структура и содержание самостоятельной работы дисциплины (модуля)

N	Раздел Дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
1.	Тема 1. Введение	1	1	подготовка домашнего задания	2	домашнее задание
2.	Тема 2. Семасиология	1	2-5	подготовка к тестированию	2	тестирование
3.	Тема 3. Генетическая характеристика татарской лексики	1	6-9	подготовка к коллоквиуму	2	коллоквиум
4.	Тема 4. Системные связи слов, определяемые характером функционирования	1	10-13	подготовка к контрольной работе	2	контрольная работа
5.	Тема 5. Фразеология	1	14	подготовка к устному опросу	2	устный опрос
6.	Тема 6. Ономастика и этимология.	1	15-16	подготовка к устному опросу	4	устный опрос
7.	Тема 7. Лексикография	1	17-18	подготовка к контрольной работе	4	контрольная работа
	Итого				18	

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

Вузовское освоение курса "Лексикология современного татарского языка" предполагает использование как традиционных, так и инновационных образовательных технологий и требует рационального их сочетания.

Традиционные образовательные технологии подразумевают использование в учебном процессе таких методов работ, как лекция, практическое занятие, семинар, самостоятельная работа студентов, рефераты и др.

Во время занятий могут быть использованы и современные информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, интернеттестирование, фото-, аудио- и видеоматериалы.

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

Тема 1. Введение

домашнее задание , примерные вопросы:

Вопросы для коллоквиума: 1. Предмет и статус лексикологии и семасиологии в системе лингвистических дисциплин. 2. Лексика и лексикология. 3. Аспекты изучения лексикологии, основные разделяя лексикологии и их объект исследования. 4. Слово как знаковая единица языка и его отличие от других знаков. 5. Структуры и типы словесных знаков по характеру функций в языке и речи.

Тема 2. Семасиология

тестирование , примерные вопросы:

Тестовые задания: 1. Телнең сүзлек составы ... дип атала. 2. Лексикологиянең әйбер, күренешләргә атама бирү закончалыкларын өйрәнә торган тармагы ... дип атала. 3. Сүзнең төп функциясе - ... . 4. чынбарлыктагы предмет, күренешләрнең гомуми һәм әһәмиятле билгеләрен чагылдыра торган фикерләү берәмлеге ... дип атала. 5. Лексик мәгънә ул - .... . 6. Күренешләрне барлык билгеләре белән тулысынча күзаллап, тоеп, сизеп була торган сүзләр мәгънәсе ... дип атала. 7. Башка сүзләр белән мөмкин кадәр ирекле яраклаша, контексттан азат мәгънә ... дип атала. 8. Уртак төшенчәгә һәм функциональ охшашлыкка ия булган сүзләр җыелмасы - ..... . 9. Тел берәмлегенең төшенчә белән бәйләнешле ягын ... дип атыйлар 10. Сүзнең төп, атау, денотатив мәгънәсен тулылындырып килә торган эмоциональ-экспрессивлыкка, стилистик бизәк, төсмергә ия лексик мәгънә компоненты ... дип атала. 11. Эчтәлек белдерә торган иң кечкенә мәгънә компоненты ... дип атала. 12. Сүзнең ике яки аннан да артык мәгънәле булуы - ... күренеше. 13. Бер предмет атамасын билгеле бер төс, функция, форма, урнашуы ягыннан охшашлык нигезендә икенче бер предметка күчерү - ... . 14. Сүз мәгънәсен бөтеннән өлешкә, өлештән бөтенгә күчерү - ..... . 15. китап бите, сәгать теле ? метафораның .... төре.

Тема 3. Генетическая характеристика татарской лексики

коллоквиум , примерные вопросы:

Вопросы для коллоквиума: 1. Генетическая характеристика татарской лексики. Фонетико-морфологическая и лексико-семантическая характеристика исконной лексики. 2. Арабо-персидские заимствования, их лингвистические особенности. Функционирование в современном татарском языке. 3. Генетический анализ текста.

Тема 4. Системные связи слов, определяемые характером функционирования

контрольная работа , примерные вопросы:

Тестовые задания: 1. Аерым бер стильгә беркетелмәгән, төрле стильләрдә синонимнары булган, стилистик бизәкләрдән азат сүзләр ... лексика дип атала. 2. Бер телдә сөйләшүче кешеләрнең барысына да аңлашыла, тормышта иң әһәмиятле төшенчәләрне аңлата торган сүзләр ... сүзләре дип атала. 3. Татар телендә ... диалект бар. 4. Территориаль чикле сүзләр ... лексикага керә. 5. Аерым төбәк халкының гореф-гадәтләрен чагылдыра торган диалекталь лексиканың төре - .... . 6. әчкеч, үмер, кыдый сүзләре диалектизмның .... төре. 7. Аерым бер һөнәр ияләренең теледә кулланыла торган сүзләр - ... . 8. Уртак көнкүреш шартларында, бердәәй кызыксыну белән яшәүче кешеләр теленә хас лексика ... дип атала. 9. Бер мәгънәле, төшенчә һәм предметларны төгәл атый торган сүз яисә сүзтезмә ... дип атала. 10. Мәгънә белдерү мөмкинлегеннән чыгып, терминнар ... сүзләргә керәләр. 11. Көндәлек кулланылышта булган, татар телендә сөйләшүчеләргә гадәти саналган сүзләр кулланылыш дәрәҗәсе ягыннан ... лексика дип аталалар. 12. Иҗтимагый яктан чикле, бер төркем кешеләр телендә генә кулланыла торган сүзләр: 1) диалекталь сүзләр дип атала 2) гомумкулланылыш сүзләре дип атала 3) жаргон сүзләр дип атала. 13. Түбәндә бирелгән төркемнәрнең кайсында гомумкулланылыш сүзләре бирелә? 1) күлмәк, тупса, бармалы 2) айбагыш, бәләкәй, кучат 3) бара, тәрәзә, ничшиксез 14. Кандый, кашак, тәтәй, әнәкәй сүзләренең кулланылыш даирәсен билгеләгез: 1) гомумкулланылыш сүзләре 2) гади сөйләм сүзләре 3) диалекталь сүзләр 15. Һөнәрчелек лексикасы дип, ... 1) нинди дә булса бер һөнәрне (профессияне) белдерүче сүзләрне атыйлар; 2) аерым һөнәр (профессия) кешеләре генә куллана торган сүзләрне атыйлар; 3) завод-фабрикаларда эшләүче кешеләрнең сөйләшү үзенчәлекләрен атыйлар. 16. Җөмлә, нокта, фигыль төркемчәләре, күкрәк читлеге, өчпочмак кебек сүзләр: 1) диалекталь сүзләр 2) гомумкулланылыш сүзләре 3) терминнар 17. Аерып бирелгән сүз кайсы төркемгә керүен билгеләгез: Үрләреңне менгәч, туган ягым, Рәшәң белән битем юдың син? (С. Хәким) 1) гомумкулланылыш сүзе 2) һөнәрчелек сүзе 3) искергән сүз

Тема 5. Фразеология

устный опрос , примерные вопросы:

Контрольные вопросы: 1. Виды фразеологических единиц. 2. Отличие фразеологизмов от других единиц языка. 3. Практическое задание: Определить стилистические функции представленных фразеологизмов.

Тема 6. Ономастика и этимология.

устный опрос , примерные вопросы:

Тема 7. Лексикография

контрольная работа , примерные вопросы:

Вопросы для контрольной работы: 1. Назовите основных типов словарей татарского языка и их научно-практическую значимость. 2. Какие основные проблемы современной лексикографии можете перечислить? 3. Назовите рукописные словари татарского языка. 4. Определите типы представленных словарей. 5. Дайте краткое описание следующих словарей: одноязычные?двуязычные; толковые?тематические?грамматические?страноведческие.

Тема . Итоговая форма контроля

Примерные вопросы к экзамену:

По разделу 1.

Вопросы для коллоквиума:

1. Предмет и статус лексикологии и семасиологии в системе лингвистических дисциплин.

2. Лексика и лексикология.

3. Аспекты изучения лексикологии, основные разделяя лексикологии и их объект исследования.

4. Слово как знаковая единица языка и его отличие от других знаков.

5. Структуры и типы словесных знаков по характеру функций в языке и речи.

По разделу 2.

Тестовые задания:

1. Телнең сүзлек составы ... дип атала.

2. Лексикологиянең әйбер, күренешләргә атама бирү законча лыкларын өйрәнә торган тармагы ... дип атала.

3. Сүзнең төп функциясе - ... .

4. чынбарлыктагы предмет, күренешләрнең гомуми һәм әһәмиятле билгеләрен чагылдыра торган фикерләү берәмлеге ... дип атала.

5. Лексик мәгънә ул - .... .

6. Күренешләрне барлык билгеләре белән тулысынча күзаллап, тоеп, сизеп була торган сүзләр мәгънәсе ... дип атала.

7. Башка сүзләр белән мөмкин кадәр ирекле яраклаша, контексттан азат мәгънә ... дип атала.

8. Уртак төшенчәгә һәм функциональ охшашлыкка ия булган сүзләр җыелмасы - ..... .

9. Тел берәмлегенең төшенчә белән бәйләнешле ягын ... дип атыйлар

10. Сүзнең төп, атау, денотатив мәгънәсен тулылындырып килә торган эмоциональ-экспрессивлыкка, стилистик бизәк, төсмергә ия лексик мәгънә компоненты ... дип атала.

11. Эчтәлек белдерә торган иң кечкенә мәгънә компоненты ... дип атала.

12. Сүзнең ике яки аннан да артык мәгънәле булуы - ... күренеше.

13. Бер предмет атамасын билгеле бер төс, функция, форма, урнашуы ягыннан охшашлык нигезендә икенче бер предметка күчерү - ... .

14. Сүз мәгънәсен бөтеннән өлешкә, өлештән бөтенгә күчерү - ..... .

15. китап бите, сәгать теле - метафораның .... төре.

◆ 1. Болай да һәркөн кан саркып торган ярага ире килеп кагылуга, аның бөтен сулышы кысылды, күз алдында кара түгәрәкләр биешә башлады, һәм ул диванга авып төште. (Ф. Садриев) җөмләсендә асларына сызылган сүзләр:

а) номинатив мәгънәдә кулланылалар;

б) сигнал мәгънәдә кулланылалар;

в) күчерелмә мәгънәдә кулланылалар.

◆ 2

Менә, Хәмидә җиңги, улыңның үз кулыннан алып китердем, ? дип, алып килгән хатын ананың күкрәге өстенә куя иде. (Ә. Еники) җөмләсендә аерып бирелгән сүзләр төшенчә белдерәләрме? Сәбәбен язмача аңлатыгыз.

а) әйе;

б) юк.

◆ 3

Ничек инде мин җиткән улларымның күзләренә карап: "Балалар, мин яңадан тормышка чыгам," ? дип әйтә алыйм. (Ф. Яруллин) җөмләсендә җиткән, тормышка сүзләре:

а) номинатив мәгънәдә;

б) икенчел мәгънәдә;

в) омонимик мәгънәдә кулланылганнар.

◆ 4

Сул яктагы зур морҗа артыннан ниндидер кыштырдау ишетелде, һәм бүрегенең бер колакчыны өскә тырпайган, икенчесе асылынып төшкән бер баш чыкты. (Ф. Садриев)җөмләсендә күчерелмә мәгънәле сүз:

а) юк;

б) бар, метафора;

в) бар, синекдоха.

◆ 5

Ниндидер үлән өчен ике йөз чакрым авылга кем бара? (Н. Гыйматдинова)

Ул аны яратмый, шадра һәм, гомумән, гарип кыяфәтле бу йөз күзенә чагылса, нәфрәте ташып чыга. (Ф. Сафин) Әлеге җөмләләрдә аерып бирелгән сүзләр:

а) полисемантик сүзләр;

б) омонимик сүзләр;

в) мәгънә киңәюе нәтиҗәсендә барлыкка килгән омонимнар.

◆ 6

Әткәбез безгә дә алма

Алып кайтты бер көнне. (Р. Миңнуллин)

Алма! Киттек. Безнең автобуста барырга хакы юк аның? (Р. Низамиев)

а) саф лексик омоним;

б) омоформа;

в) омофон.

◆ 7

Санламау, исәпләшмәү, санга сукмау, игътибар итмәү, чуттан чыгару, төшереп калдыру синонимик рәттә доминанта сүз:

а) санга сукмау;

б) исәпләшмәү;

в) санламау.

◆ 8

Антонимнарның төрен билгеләгез:

Кайгыммы син, бәхетемме?

Бәлки, хатам, ялгышым?

Ни булса да булган инде,

Синдә - бөтен ялгышым. (Р. Миңнуллин)

а) саф лексик антоним;

в) контекстуаль антоним.

По разделу 3.

Контрольные задания:

1. Генетическая характеристика татарской лексики. Фонетико-морфологическая и лексико-семантическая характеристика исконной лексики.

2. Арабо-персидские заимствования, их лингвистические особенности. Функционирование в современном татарском языке.

3. Генетический анализ текста.

По разделу 4.

Тестовые задания:

1. Аерым бер стильгә беркетелмәгән, төрле стильләрдә синонимнары булган, стилистик бизәкләрдән азат сүзләр ... лексика дип атала.

2. Бер телдә сөйләшүче кешеләрнең барысына да аңлашыла, тормышта иң әһәмиятле төшенчәләрне аңлата торган сүзләр ... сүзләре дип атала.

3. Татар телендә ... диалект бар.

4. Территориаль чикле сүзләр ... лексикага керә.

5. Аерым төбәк халкының гореф-гадәтләрен чагылдыра торган диалекталь лексиканың төре - .... .

6. әчкеч, үмер, кыдый сүзләре диалектизмның .... төре.

7. Аерым бер һөнәр ияләренең теледә кулланыла торган сүзләр - ... .

8. Уртак көнкүреш шартларында, бердәәй кызыксыну белән яшәүче кешеләр теленә хас лексика ... дип атала.

9. Бер мәгънәле, төшенчә һәм предметларны төгәл атый торган сүз яисә сүзтезмә ... дип атала.

10. Мәгънә белдерү мөмкинлегеннән чыгып, терминнар ... сүзләргә керәләр.

11. Көндәлек кулланылышта булган, татар телендә сөйләшүчеләргә гадәти саналган сүзләр кулланылыш дәрәҗәсе ягыннан ... лексика дип аталалар.

12. Иҗтимагый яктан чикле, бер төркем кешеләр телендә генә кулланыла торган сүзләр:
1) диалекталь сүзләр дип атала
2) гомумкулланылыш сүзләре дип атала
3) жаргон сүзләр дип атала.

13. Түбәндә бирелгән төркемнәрнең кайсында гомумкулланылыш сүзләре бирелә?
1) күлмәк, тупса, бармалы
2) айбагыш, бәләкәй, кучат
3) бара, тәрәзә, ничшиксез
14. Кандый, кашак, тәтәй, әнәкәй сүзләренең кулланылыш даирәсен билгеләгез:
1) гомумкулланылыш сүзләре
2) гади сөйләм сүзләре
3) диалекталь сүзләр
15. Һөнәрчелек лексикасы дип, ...
1) нинди дә булса бер һөнәрне (профессияне) белдерүче сүзләрне атыйлар;
2) аерым һөнәр (профессия) кешеләре генә куллана торган сүзләрне атыйлар;
3) завод-фабрикаларда эшләүче кешеләрнең сөйләшү үзенчәлекләрен атыйлар.
16. Җөмлә, нокта, фигыль төркемчәләре, күкрәк читлеге, өчпочмак кебек сүзләр:
1) диалекталь сүзләр
2) гомумкулланылыш сүзләре
3) терминнар
17. Аерып бирелгән сүз кайсы төркемгә керүен билгеләгез:
Үрләреңне менгәч, туган ягым,
Рәшәң белән битем юдың син? (С. Хәким)
1) гомумкулланылыш сүзе
2) һөнәрчелек сүзе
3) искергән сүз

По разделу 5.
Контрольные задания:
1. Виды фразеологических единиц.
2. Отличие фразеологизмов от других единиц языка.
3. Практическое задание: Определить стилистические функции представленных фразеологизмов.
По разделу 6.
Темы рефератов:
1. Топонимия г. Казани
2. Антропонимы арабского происхождения в составе фразеологизмов.
3. Употребление мифонимов в татарском языке.
4. Тюркская лексика в составе татарской ойконимии.
5. Эргонимы г. Казани.

По разделу 7.
Вопросы для коллоквиума:
1. Назовите основных типов словарей татарского языка и их научно-практическую значимость.

2. Какие основные проблемы современной лексикографии можете перечислить?
3. Назовите рукописные словари татарского языка.
4. Определите типы представленных словарей.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

5. Дайте краткое описание следующих словарей: одноязычные?двуязычные; толковые?тематические?грамматические?страноведческие.

Экзаменационные вопросы прилагаются в виде Приложения ◆1 (с.1-4)

7.1. Основная литература:

Татарча сөйләшик = Давайте говорить по-татарски = Let's speak tatar : [уку әсбабы] / К. С. Фәтхуллова, Ә. Ш. Юсупова, Э. Н. Денмөхәммәтова ; [ф. ред. Р. Р. Җамалетдинов ; инглиз тел. тәрҗ. Д. Р. Шәрифуллина] .? Казан : Татарстан китап нәшрияты, 2012 .? 310 б.

Хәзерге татар теле лексикологиясе / Казан (Идель буе) федер. ун-ты ; [авт.-сост.] Г. Р. Галиуллина .? Казан : [Казанский университет], 2013 .? 123 б.

Татар теле. Лексикология : таблицалар, схемалар, анализ үрнәкләре, күнегүләр, сүзлекчә : югары с-ф укучылары һәм студентлары өчен / Г. Р. Галиуллина .? Казан : Мәгариф, 2007 .? 94

7.2. Дополнительная литература:

Юсупова Ә.Ш., Нәбиуллина Г.Ә., Денмөхәммәтова Э.Н., Мөгътәсимова Г.Р. Татар теленнән практикум. - Ихлас, 2009. - 182 б.

7.3. Интернет-ресурсы:

Казанский федеральный университет - kpfu.ru/main_page

книгафонд - http://www.knigafund.ru/

Научная библиотека им. Н. И. Лобачевского Казанского федерального университета - www.kpfu.ru/portal/docs/F451166139/Library.jpg

таткнигафонд - http://www.tatknigafund.ru/

Универсальная энциклопедия ?Википедия? - www.wikipedia.ru

8. Материально-техническое обеспечение дисциплины(модуля)

Освоение дисциплины "Лексикология современного татарского языка" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения:

Компьютерный класс, мультимедийный компьютер, доступ к сети Интернет, мультимедиапроектор, оргтехника.

Программа составлена в соответствии с требованиями ФГОС ВПО и учебным планом по направлению 032700.62 "Филология" и профилю подготовки Прикладная филология (Татарский язык и литература, информационные технологии) .

Автор(ы):
Галиуллина Г.Р. _____
"__" _____ 201 __ г.

Рецензент(ы):
Хадиева Г.К. _____
"__" _____ 201 __ г.